

խանութեան երեսփոխանն էր : Հռոմ կերթար , և ժողովուրդը ունեցածովն ու չունեցածովն , նիւթականովն ու բարդականովն Հռոմ կը տանէր . եւ երբ զխմորութիւն դտաւ , չը յաչողէց , և իշխանութիւնը կորսնցուց , ինք որ « Ես աս ժողովուրդը իմ ակրայիս զարկած եմ , աղէկ կը ճանչեմ կըսէր , ինչ որ կըցաւ բռաւ , ինչ որ Հռոմ զէնք մնացեր էր գործածեց . բայց Հռոմայ հատու զէնքերը ոչ կոնդակներն են , ոչ կախակայութիւնն է , ոչ բանադրանքն է , ոչ նորա հերձուածող բառն է (1) , այլ պիտութեանց երկաթէ և կրակէ զէնքերն են , առանց որոյ օգնութեան ոչ երբէք յաջողած են Ղաաին եկեղեցւոյ գլուխներն իրենց իշխանութիւնը տարածանել և ամրապնդել (2) :

ԾԵՐԵՆՑ

(1) Ինչ որ գրութիւն կ'ըլլէ հիմա Հռոմէական գրիչներէ , Գալթընտնէն մինչեւ Պիոս Թ , ամենքը՝ Հայաստանեայց եկեղեցին Հին—Հերձուածող և զՀակահայտունեան Նոր—Հերձուածող կ'անուանեն , Պապին վերջէ կոնդակը (Ե Յունվար 1875) Քիւրէնէն Յովնանէն Պատրիարքին վրայ խօսելով կըսէ . « Իշխանութեան հասնելէն ետեւ , « հայածէս ուղղափառները կէս մը խոտամաքք և « կէս մը սպառնալէք պահանջեց և ջանաց իւր իշխանութեան տակ ձգել : Արեթէ յաջողեր , ուղղափառք նորէն նոյն շատ խեղճ վիճակը կը դառնային որուն մէջ ասկէ քառասուններկու տարի « յառաջ կը հեծէին իրենց համածէս հին—հերձուածողաց իշխանութեան տակ նուաճած ժամանակին » : Նոյն կոնդակը կը դատապարտէր զանոնք , որ Պետրոսի վրայ հաստատուած Կաթողիկէ Եկեղեցիէն կը հեռանան , « Այս հիմն զԵկեղեցին բաժանողները , ալ Աստուածային եւ « Կաթողիկէ Եկեղեցին շին պահեր , հապա կը ջանան մարդկային Եկեղեցի մը շինել , որ աղգայն « նութիւն ըստած մարդկային կապերով միայն կապուած ըլլալուն , ոչ Երանելոյն Պետրոսի աթոռային սերտիւ յարած քահանայից զղիւր կը միապիւրի , ոչ անոր արդարութեամբ կը զորանայ . . . » :

(2) Որեան իր վերջ Ուրվիւ տը Տէօ Մօնտի մէջ գրած « Կոնստանտինոպոլսէ քաղաքացւոյն մէջ պատմական ճշմարտութեամբ կ'ապացուցանէ մեր ըսածները :

ՓԱՌԲ Ի ԲԱՐՁՈՒՆՍ ԱՍՏՈՒԹՈՅ ԵՒ ՅԵՐԿԻՐ
ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ Ի ՄԱՐԴԻԿ ՀԱՃՈՒԹԻՒՆ

Ո՞վ կարող է համարձակ ասել , Փառք Ի Բարձունս Աստուծոյ . արդեօք Բարձրեւոյն սղորմութեան վերայ անդգայութեամբ նիրհող ընարեալ ժողովուրդը , թէ Նորա շնորհաց ծաղման ժամանակ արթուն հսկող պարզամիտ հովիւները : Ո՞վ կը համարձակի այս սրտեռանդն շնորհակալեաց վըսեմ խօսքերը խղճի սրբութեամբ ուղղել Ի բարձունս առ ամենակայն Աստուած :

— Բարձր , ապերախօր չէ կարող արտասանել , քանզի շրթունքներէն վար ռոքի տակ կը թափին . ապաշնորհը գոչած ժամանակ Տէրը կ'արհամարհէ . ամբարտաւանը երգած ատեն կը հայհոյէ , ատեցողը այս խօսքով զԱստուած Ի վրէժնդրութիւն կը շարժէ . ստուստը այս շնորհաց աւետօք գովաբանելու տեղ կը թշնամանէ խաղաղութեան Հոյրը և տիեզերաց թաղաւորը . վերջապէս ով որ սրտին մէջ որջացած անարգ կիրք մի ունի , չէ կարող արժանապէս ասել . Փառք Ի Բարձունս Աստուծոյ , և ոչ վստահութեամբ կարող է երգել . Յերիք խաղաղութիւն Ի մարդիկ հաճութիւն :

Ո՞վ գիտէ , որ սրտերնիդ խռովեալ է շարականութեամբ , նախանձով եւ այլոց իրաւանց յափշտակիչ անյադցանկութեամբ . որ մաքերնիդ վրդովեալ է եղբայրատեաց վատ խորհուրդներով , մի համարձակիք այս խաղաղութեան աւետիսը հնչեցնելու Դուք , որ խռովութեան մէջ որս կը որոնէք . դուք որ ատելութեամբ եւ զրկանք շահ կը շորթէք , զգոյշ կացէք զԱստուած խաբէլէ : Դուք , որ հասարակաց Արարչին արարածը , ձեզ նման մարդը , ձեր ընկերը , ձեր եղբայրը

կ'արհամարհէր, ձեր անդամակիցը կը մատնէր ու կը դաւէր եւ անդադար Աստուծոյ ժողովրդեան մէջ խռովութիւն կը սերմանէր . չէք պատկառիր իսաղաղ-խիւն եւ հաճո-խիւն ըսելու . մինչդեռ ոչ խաղաղութիւն կայ եւ ոչ հաճութիւն . այլ խռովութիւն շատ, աւելութիւն յաճախ, որոգայթ բազմութիւն եւ տհաճութիւն անբաւար . Գուք որ զԱստուած ՀԱՅՐ կ'անուանէք, ինչպէս մի եւ նոյն խաղաղութեան Հօր, խաղաղարար որդիք զիրար կը խոշտանդէք եւ խաղաղութիւն ու հաճութիւն է կ'աղաղակէք : Գուք, որ նիրհած էք բարութեան եւ արթուն էք չարութեն . ինչպէս կ'ուղղէք առ բնութեամբ բարին այն գոհութիւնը եւ փառարութիւնը, զոր չէք հասկանար եւ ըստ արժանւոյն չէք յարգէր :

Ձէ, դուք չէք կարող այդ սրտով եւ այդ գործքով ճշմարտապէս գոհանալ, չէք կարող ձեր այդ խաբէութիւնը մարտել : Եղբայրատեացին վերէ ժխնդիրն Աստուած է, որ սրտերու ծալքերը կը համրէ եւ նոցա ամենէն խոր անկիւններն ալ կը տեսնէ եւ «Տէրը հատուցանող է » :

— Ո՛վ զուարթուն ոգիք, դուք որ յերկնից յերկիր բերիք այս խաղաղութեան աւետիսը, ինչո՞ւ չը տուիք զայն հարուստներուն :

— Վասն զի նոքա իրենց սիրտն ու միտքը կապած էին իրենց ճոխութեան վերայ՝ քան թէ Աստուծոյ . իրենց յոյսը դրած էին մամոնայի վերայ՝ քան թէ՛ ամենազօրին : Կեանք, զօրութիւն, փրկութիւն եւ յաջողութիւն կորստական նիւթերէ եւ մահկանացու մարդիկներէ կ'ակնկալէին՝ քան թէ յամենայնարդ անմահ Արարչէն : Ուստի եւ նոքա ունայն արձակուեցան :

— Ինչո՞ւ չը յայտնեցիք իշխաններուն եւ բարձրագահ բազմող ժողո-

վորդեան մեծերուն :

— Քանզի նոքա իրենց յաջողութեան վերայ վստահացած՝ մեծամեծութեամբ կը խորխորային եւ ամբարտաւանութեամբ անձերին ամեն բանի կարող կը համարէին . իրենց հրպարտ սրտից յօժարութիւններն ու գռռող մտաց խորհուրդները միայն գործադրել կը փութային : Արդարութիւն, ճշմարտութիւն եւ իրաւունք իրենց կամքն ու բաղձանքն էր . ամեն սրբազան պարտք եւ նուիրական իրաւունք ոտնակոխ կ'առնէին : Աղքատը, թշուառը, անզօրը, որը եւ այրին կը զրկէին եւ իւրաքանչիւրը հակառակ Աստուծոյ՝ մէն մի աստուածներ կ'հանգիստնային . ուստի եւ իրենց սրտով մտաց խորհուրդներովը ջիր ու ցան եղան, փրկութեան աւետեաց եւ ճշմարիտ գոհաբանութեան անարժան դանդաղացան . հօգրք թուլացան եւ վէսք իրենց աթոռներէն անկան :

— Հապա ինչո՞ւ երկրի վերայ աւատուածային խորհրդոց թարգման աւտանեալ քահանայապետաց, քահանայից, դպրաց, օրինականաց, եւ մաւնաւանդ առաքինի եւ սրբասէր համարուած Փարիսեցւոց չ'աւետեցիք :

— Վասն զի նոքա եւս առանց աւանասուրբ Հոգւոյն շնորհաց ապաւինելու, մարդկային սկար հանձարին վստահացած դրով կը սպանանէին ժողովուրդը, իսկ հոգին կ'ուրանային . իրենց շահուն համար անխիղճ մտօք Աստուծոյ օրինաց ճշմարտութիւնը կը թիւրէին եւ նորա սրբութիւնն ու յաւիտենականութիւնը ժողովրդեան մտաց մէջէն կ'եղծէին . մարդկային կամ անձնական նկատումներով մարդոց ուսումն ու վարդապետութիւնը աստուածայինէն նախագահ եւ ստիպողական կը համարէին . կեղծաւորութեամբ արտաբոլստ առաքինի կը ձեռ-

ւանային, մինչդեռ ի ներքուստ ազա-
կանութեամբ լեցուած, խաւարած ու
մոլորած, Աստուծոյ խաղաղ թագա-
ւորութեան հասնելուն անտեղեակ,
միանգամայն և հակառակ էին. յար-
բած և յիմարացած լինելով չուզեցին
զԱստուծոյ փառաւորել ուրիշ կա-
խումն ունէին միշտ: Աստուծոյ ալ
զիրենք արհամարհեց և սուրեցնելու
համար որ շնորհքն ու զօրութիւնը ի-
րենցը չէ, այլ Աստուծոյն է, նոցա
պաշտօնը եւ իրաւունքը տուաւ ա-
նարգ համարուած յիմար ու անզօր
մարդկան, որոց ներքին արժանիքը կը
գերազանցէր նոցա բոլոր կարծեցեալ
արժանիքէն եւ արդարութիւնը կ'ա-
ռաւելոյր նոցա համայն արդարութե-
նէն:

— Ո՛վ անմահ զուարթունք, ոգիք
երկնայինք, Հրեշտակք սիրոյ և սուե-
տարանիչք խաղաղութեան, ըսէք կ'ա-
ղաչեմ, երբ դուք անթիւ բաղմու-
թեամբ Բեթղէհէմի դաշտին վերայ
սիրեցայք և անպատում ուրախու-
թեամբ մարդկան ազգի մեծ ուրա-
խութիւնն ու միութարութիւնը աւե-
տեցիք. երբ այն պարզամիտ ու խա-
ղաղասիրտ հովիւները քաջալերեցիք.
երբ Բեթղէհէմի այրին մէջ ծագած
Լոյսը, աստուածային յաւիտենական
Մանուկը անոնց մատնանիչ ըրիք, այն
ատեն ալ նայն երկնաւոր հիւրին առ
սղնջական եզոզ անշուք այլը այժմեան
պէս էր. այն անմեղ և անմահ մանկան
սրաշտօն հարկանող հովուաց սիրան ու
միտքն ու այժմեան պաշտօնէից զգաց-
մանց և խորհրդոց պէս էր:

— Ո՛չ, յայնժամ այն տեղ արուես-
տական յղկեալ քարեր, պորփուր կամ
կուճ չը կար. բայց հանդարտութիւնն
ու երկնային խաղաղութիւնը անմա-
հին բնակարանին հաճոյական զարդե-
րը կը կազմէին: Այն ատեն անդանօր

ոսի, արծաթ և ալանակուռ անօթ-
ներ ու զարդեր չը կար. այլ հաւատք
և անմեղութիւն, սրբութիւն և հնա-
զանդութիւն, սէր և յոյս՝ սպաս կը
տանէին յաւիտենական արքայ Մա-
նուկին: Այն ժամանակի խոնարհ եր-
կրօպագուաց մոաց մէջ խորամանկու-
թիւն, նենգութիւն և տիրապետական
ամբարտաւանութիւն չը կար. նոցա
սրտից մէջ փառասիրութեան տենջ,
ազահութեան բաղձանք և ատելու-
թեան զգացումն մուտ գտած չէր.
այլ հեղութեամբ, շնորհակալութեամբ
և քաղցր երախտագիտութեամբ լց-
ուած կը խոնարհէին այն անձառ լու-
սոյն առջեւ, որ կը լուսաւորէր թէ
գիշերուան մթութիւնը և թէ երկրը
պագուաց սրտերը: Այն ատեն՝ փո-
խանակ այժմեան կանգեղաց, ջահից
և ճրագաց, որք դժբաղդաբար հա-
կառակութեան և խռովութեան պատ-
ճառ եղած են քան թէ պատուոյ և
պաշտաման նշան, այն տեղ կը փայլէին
ճշմարիտ հաւատքն ու ջերմեռանդն
պաշտօնը:

Սորա համար նոքա արժանացան
երկնային խաղաղութիւն վայելող ան-
մահ հրեշտակացս երգը լսելու և հա-
մարձակութեամբ մեղի հետ երգելու.
«Փա՛նք ի բարձունս Աստուծոյ եւ
յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հա-
ճութիւն»: Մէք յերկնից յերկիր բե-
րինք այս գոհաբանութեան երգը և
բարութեան ու խաղաղութեան սուե-
տիսը. մէք ուսուցինք մարդկան այս
հրեշտակաց ուսումը, բայց խիստ սա-
կաւք ի մարդկանէ կարողացան ար-
ժանապէս երգել զայն. իսկ բաղումք
խաղու և միմիայն սուրբութեան փո-
խեցին:

Ի՞նչ կուզես, ո՛վ հարցաւոր, Բեթ-
ղէհէմի այրին հին արժանիքը նորոյն
հետ համեմատել կը կամիս. ո՛հ, տար-

բերութիւնը խիստ մեծ է, այն ատեն երկինք էր, Աստուծոյ տունն եւ տաճար էր. այն ատեն փոխանակ աւտելութեամբ եւ խռովութեամբ ծըխուած խնկոյց, կենդանի հաւատք, անկեղծ սէր եւ հաստատուն յոյս կը բուրբէր. այն ատեն փոխանակ ձանձրացեալ շուրթերէ թափուած անսիրտ աղօթքներու եւ փոխանակ աստուածատեաց կիրքերով զգածեալ կատարուած պաշտօններու, զմայլեալ սրտերէ եռանդուն եւ յօժարակամ երգ ու օրհնութիւն կը պնտար. կը կամփա որ վերջին խօսքն ըսեմ, այն ատեն տունն էր Աստուծոյ իսկ այժմ այր է տաղաւաց, ուր կ'որջանան արք արեանց, որոց հատուցումն անվերջելի է. . . . Տուն է աւաղակաց, վասն զի աւօթք կը յափշտակին, պատկերք կը խորտակին, կանգեղք կը ջարդին, ճըրագարանք եւ աշտանակք կը բեկանին եւ սուսերօք եւ բրօք նախճիբք ասպատակութեան կը գործին - :

Արդարեւ ո՞վ քրիստոնեայք, ո՞վ դուք, որ զԱստուած՝ զպատճառն բաւութեան եւ խաղաղութեան ՀԱՅՐ կ'անուանէք, դուք ինչ ազգէ կ'ուզէք եղիք, հերիք է որ ձեր պաշտաման ըսկըջութիւնք մէկ է, դուք ամենքդ ալ անդամ էք մէկ գլխոյն, մէկ Տէր Յիսուս Քրիստոսին, որ խաղաղութեան համար եկաւ, հաշտութիւն բրաւ, զմարդիկ իրարմէ եւ զԱստուած ՚ի մարդկանէ անջատող միջնորմն քակեց եւ միացոյց զմարդիկ ընդ մարդկան եւ ընդ Աստուծոյ : Այս յաղթող հաշտարարը հեղութեան ու խոնարհութեան ձանրով եկաւ. այս խաղաղարարը սիրոյ եւ բարեբարութեան միջոցաւ վարսեցաւ մարդկան հետ. իւր երկնային պաշտօնը անդադրին ծնած օրէն սկսաւ : Այս այրը, ուր դուք զԱստուած պաշտելու համար դիրար կը

խաշտանդէք, բարձրածայն կը քարոզէ ձեզ խոնարհութիւն եւ սէր. այս աղքատիկ այրը կուտուցանէ ձեզ որ Յիսուս Քրիստոս ձեր շոխութենէ աւելի ձեր սիրար կ'ուզէ. այս այրը կը յանդիմանէ զձեզ ձեր կեղծաւորութեան եւ ստապատիր պաշտամանց համար. Աստուած խռովութեան մէջ չ'պաշտուիր . . . :

Ո՛հ, որչափ ներհակ է ձեր գործը Փրկչին կամաց, Ձեր ատելութեան նըշանն այն տեղ կեցած ատեն ինչ սրտով ծռննկի կը չոքիք եւ երկրպագութիւն կընէք. այն տեղ, ուրկէ աշխարհի համար խաղաղութիւն, հաշտութիւն եւ փրկութիւն սփռեցաւ : Երբ կը տեսնէք այն տեղ օտարազգի եւ ալլակրօն ղննուոր մի, զոր ձեր ատելութիւնը կանգնած է իբր արձան յաւիտենական նախատանաց. զինուոր մի որ ձեր պաշտամանց խորհուրդը չը հասկանալով եւ ձեր խռովայոյզ վարքէն զզուելով կ'արհամարհէ եւ կը ծաղրէ զայն. հրացանաւիր մի կը տեսնէք այն տեղ, որ զբրիստոնեայ զեղբարսդ խաղաղելու համար արձանացած է բռնութեան նշանով, մահատուղէնով. եւ երբեմն անհոգութեամբ ոտքին տրոփիւնովը երբեմն ալ ձեռքի ղնուց չ'սրտոցովը բտրեպաշտ աղօթաւորին հանդարտութիւնը կը խռովէ, երբ կը տեսնէք, կըսեմ, որ աստուածապաշտութիւնն այլքն կատականաց եղած է եւ «Աստուծոյ անունը կը հայհոյուի ձեզ համար», ինչպէս կը պարծիք տակաւին իբր ճրջ մարիտ աստուածապաշտ եւ այլոց աւելեւ արքայութեան դռները փակելու եւ դժոխոց դռները բանալու յանդուգրն սպառնալիքը կընէք : Ո՛հ, ինչպէս չէք ամաչեր դուք երբ հաշտարար սրբազան Խորհրդոյ Ժամանակ անդամ ձեր ատելութեան վիայ կանգ-

տող այս անարատչած պահանջը այն տեղ կը տեսնէք, եւ այն ալ սուրբ խորհրդոյն այնքան մօտ, որ կը կտրուի թէ քաղաքիս պաշտօնեայ մի է, քանզի տեղը ասանկ օտարի մի համար խիստ նեղ է, որով ձեր պաշտած Աստուծոյն անունը կ'արհամարհուի ձեր կրկն համար, ձեր, ու միայն ձեր պատճառաւ:

Գուք որ կը պարծիք խաղաղութեան Աստուծոյ պաշտօնէի անուամբ, քաղաքական ասորին պաշտօնէից միջամտութեան կը կարծախք խաղաղութեան համար: Ահա աստուծոյն ճնշեալ վայրը մահառիթ զենքն ինչ բան ունի: Գուք, որ ձեր կեանքով ու վարքով կենդանի քարոզ պիտի լինէիք ամեն աշակերտից, որ դառնան եւ Սրբոյ Նորարդութեանն երկրպագու լինին, դուք այժմ բարձրացած թաղաքի ձեր նայն իսկ պրակտիկայ:

Այդպէս ուրեմն, սիրելու տեղ կը թշնամանէք. պատուելու եւ յարգելու պատրուակաւ կանախտուէք, պաշտելու գիմակաւ կը վերադառնաք եւ ի զարթոյթ կը շարժէք հեղին ու քաղցրութեամբ Տէրը:

Ո՞ր անհաւատը, ո՞ր անկրօնը, ո՞ր հերցուածողն ու հերեմոխտող ձեզ չափ կրօնից սրբութիւնը ազարտեց. . . . Նոյա գէթ բացարձակ յայտնի հախաւորողք լինելով՝ կարելի է ճանաչել զնոսա եւ կրօնքի թշնամի նկատելով զգուշանալ անոնցմէ. իսկ դուք, բարե, պատրուակեալ աստուածապաշտ, կեղծաւոր հաւատացեալք, թիւրիչ եւ եղծիչ ուղղափառք, խառնակիչ եւ խռովայող քրիստոնեայք, հետեւաբար եւ անարգութեամբ պաշտամանց, բարեկամաձեւ թշնամիք կրօնից եւ առաւել վրանգաւոր գայթակղեցուցիչ ոտխար քան զանհաւատաւ Եթէ զձեզ ի դարձ եւ յուղղութիւն հը-

րաւիրող աստուածային երկայնաւոր թիւնն ու ներդաշնակութիւնը կ'արհամարհէք, վախցիք, ստիպեցէք նորա համբերութենէն, նա բարեաց համար միայն գիտած է, իսկ չարաց համար՝ արգար. . . .

Միթէ դուք, ով յիմարք եւ ոչ իմաստունք, կը կարծէք թէ աստուածապաշտ էք. ոչ, փայրիկ մնացորդ մի կայ, որ հագւով, հեղութեամբ, հընդունգու թեամբ եւ անկեղծութեամբ զԱստուած կը պաշտէ, նա է Աստուծոյ պաշտօնեայն, նա է ճշմարիտ քրիստոնեայն: Թողքիս վիսայ, տեսէք աստուածային պաշտամանց ամենէն նուիրական տեղին. տեսէք անգղիանուորաց ներկայութիւնը, լսեցէք նոյա բեւեռապատ դարչապարաց ճըպիւնը. նկատեցէք նոյա անհամեստ խնձղանքը, ծիծաղն ու ծաղրը. . . .

Ո՞հ, չէք տեսնէր այս գեանի գիլուած փաշին ու կեղտը եւ նոյա վերայ կանգնող զինակիր պահապանը որ հրաման ունի արդիւելու զձեզ որ չը մարբէք: Այդ քիչ անարդ ու թիւն կը համարէք ձեր անձին, ձեր պաշտաման, նայն տեղեյն սրբութեան եւ նորա տիրոջ, միթէ կարող էք խաբել թէ դուք այդ տեղ զԱստուած կը պաշտէք. կարող էք համոզել թէ այդ հախաւորութիւնները կրօնի նախանձաւորութիւն է: Ո՞չ, ոչ, խաբուող չը կայ, այդ ամենուն շարժառիթը տեղ գողնալու ցանկութիւն, նախապատուութեան տենջ եւ նիւթական շահու ստիպանքն է որ զձեզ այդ աստիճան կատաղութեան կը մատնէ, եւ դուք փախալին երեսունիք զձեզ քրիստոնեայ անուանելու. աակալին չէք պատկոտիր, «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն երգելու», մինչդեռ խաղաղութիւն չը կայ. ինչ որ ասով եւ ինչ խորհրդով, «Ի մարգիկ

հաճութիւնն, կրտսէք, բանի որ ան-
հաշտ ատելութիւնը դարձրէ ի վեր
որջացած է ձեր սրտին մէջ:

Յն ուրեմն, եթէ տակաւին չը պի-
տի դիպչ. ու զգչ. ք, եթէ տակա-
ւին պիտի յամառիք ձեր այդ գայ-
թակցութեան կորուստի անհրաժեշտ
վերայ, եթէ մինչ խաղաղ չը պիտի
գանէք դորա ելքը եւ հաշտարար ու
խառնախառն չը պիտի լինիք միմեանց
հետ, լռեցէք Յիսուս Քրիստոսի, որ
իւր աստուածային խօսքի խաղաղանա-
ւը զձեզ հալածելով կը գոչէ. «Առեք
այդ ամենը և դացէք այս տեղէն, և
Հօրս տունը առ ու տուրի տուն մի
դարձնէք»: Աւերջի համաձայնահայտ
գաղափարների ահաւոր ատենին մէջ
ալ պիտի պատասխանէ. «Զձեզ չեմ
ճանաչեր, մէկ դի կեցիք դուք անիրա-
ւութեան բոլոր մշակներն»:

ԱՌՈՂՋԱԿԱՆ

(Շարունակութիւն. տես թիւ 6.)

Իմաստասեր մը բառ. թէ, «Մահ
ուան վերայ մտածելը իմաստասիրու-
թիւն է» և յիշաւ ի, մահուան վե-
րայ մտածելով մարդ կը զգուշանայ
մեղանչելէ և անձր առաքինութեան
մէջ կը թեկնով անով կը զարգարուի.
Վարքը և բարքը կ'ուղղէ, կամքն ու
կիրքերը կը զսպէ, կը կանոնաւորէ և
մարդկութեան կոտորելութեանը կը
համի. այնպէս որ իւր կենաց հաշի-
ւը պահանջուած ատեն պարզ երես
կը ներկայանայ իւր գաղափարին առ-
ջեւ և գովութիւն կը ստանայ, և ա-

հա այս է իմաստասիրութիւն:

Նշանաւոր իմաստունին սա ճշմո-
րիտ խօսքը. «Յիշէ քու վախճանդ և
յաւիտեան չես մեղանչեր», խիստ խ-
րաւացի է. քանզի դիտէ խելամուռ-
թեամբ, որ իւր կեանքը, իւր անմահ
հոգին եւ իւր բանականութեան ան-
գին տաղանդը իրեն յանձնող Արարի-
չը որ մի կրմէ հաշիւ պիտի ուղէ, տես
նեղութեամբ թէ այս տաղանդը շահե-
ցուցեր է թէ կորուսեր է, եւ ըստ
այնմ վարձք կամ պատիժ պիտի հա-
տուցանէ. Աւստի մահուան յիշատա-
կին հետ անբաժանելի կերպով կա-
պակցած կ'ունենայ վերջին գաղափ-
արների յիշատակն ալ, որով խաղաղ կը
հրաժարի մարդ մեղաց ու մալու-
թեանց ճանապարհէն:

Մեղքէ հրաժարելու փոյթ չունե-
ցողը և պղծութեան ու ապականեալ
գործոց մէջ յարատեւողը կը նշանակէ
որ կուրանայ մահուան իսկութիւնը,
կուրանայ վերջին գաղափարների ստու-
գութիւնն ու ճշմարտութիւնը, եւ
մինչեւ իսկ կուրանայ Աստուածու-
թեան գոյութիւնը, որ բարեբարու-
թեամբ լեցուցած է զինքը և գթու-
թեամբ յայտնած է վերջին ահաւոր
գաղափարների խորհուրդը խիստ բա-
ցայացա խօսքերով և բաղնիքի յայտ-
նի օրինակներով, որոց խելամուռ վե-
նելու համար կը հրաւիրեմ զձեզ հայ-
րական սիրով որ դուք ջերմեանդ ու
թեամբ, ազօթքով, հեղութեամբ ու
հնազանդութեամբ սուրբ Պիքը կար-
դաք, որ կարող է զձեզ լուսաւորել
և համոզել, իսկ ես կ'անայնիմ երրորդ
դարձներ քննելու և անոր օգուտները
նշանակելու: